

Т.В.Синиця, І.В.Осьмірко

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ЗАКУПІВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

У статті визначені основні шляхи оптимізації закупівельної діяльності підприємств на основі використання системи електронних торгів в умовах реформування ринку публічних закупівель в рамках підписання Асоціації з Європейським Союзом. Побудова ефективної системи електронних закупівель є дієвим інструментом економії ресурсів для державних підприємств, дозволяє відкрити ринки публічних закупівель для вітчизняних та іноземних компаній, запобігти проявів корупції шляхом збільшення прозорості ринку публічних закупівель. Використання відкритої системи електронних закупівель є запорукою успіху комерційних підприємств, сприяє зростанню якості товарів, робіт, послуг при більш низьких цінах та створенню конкурентного середовища для отримання найкращої пропозиції на ринку.

Ключові слова: оптимізація закупівельної діяльності, електронні закупівлі, система публічних закупівель ProZorro, електронні майданчики, «розумні закупівлі», сайт електронної закупівлі Rialto.

В статье определены основные пути оптимизации закупочной деятельности предприятий на основе использования системы электронных торгов в условиях реформирования рынка публичных закупок в рамках подписания Ассоциации с Европейским Союзом. Построение эффективной системы электронных закупок является действенным инструментом экономии ресурсов для государственных предприятий, позволяет открыть рынки публичных закупок для отечественных и иностранных компаний, предотвратить проявлений коррупции путем увеличения прозрачности рынка публичных закупок. Использование открытой системы электронных закупок является залогом успеха коммерческих предприятий, способствует росту качества товаров, работ, услуг при низших ценах и созданию конкурентной среды для получения наилучшего предложения на рынке.

Ключевые слова: оптимизация закупочной деятельности, электронные закупки, система публичных закупок ProZorro, электронные площадки, «умные закупки», сайт электронной закупки Rialto.

In the article certain basic ways of enterprises' purchase activity optimization on the basis of using the electronic tenders' system in the conditions of market of public purchases' reformation within the framework of signing the Association with European Union are singled out. Construction of electronic purchases' effective system is the efficient instrument of resources economizing for state enterprises; it allows to open the markets of public purchases for national and foreign companies,

to prevent displays of corruption by transparent the market of public purchases. Using open system of electronic purchases is the mortgage of business enterprises' success, assists the increase of commodities', works', services' quality when using lower prices and creation competition environment for getting best offer on the market.

Keywords: *optimization of procurement, electronic procurement, ProZorro system public procurement, electronic platforms, "smart procurement", Rialto e-procurement site.*

Постановка проблеми. Сучасні економічні реалії вимагають від господарюючих суб'єктів максимальної ефективності використання власних ресурсів, особливо в сфері закупівель, які складають до 70% в структурі виробничих витрат підприємств. Рішення про купівлю товарів чи послуг на промисловому ринку потребує значних зусиль, а також належного рівня організації на підприємстві, що його приймає. На жаль, неефективне управління системою закупівель часто стає головним чинником втрачання прибутку підприємства.

Провідні аналітики і бізнес-консультанти світу одностайні в думці, що подальший стратегічний розвиток бізнесу в найближчі десятиліття буде прямо пов'язаний з оптимізацією системи матеріально-технічного постачання та збуту продукції, що визначає актуальність проведеного дослідження. Одним із шляхів оптимізації в цьому напрямку може бути запровадження інноваційних технологій, а саме відносно нової для вітчизняної практики процедури електронних закупівель.

Аналіз актуальних досліджень Теоретичні та практичні аспекти організації закупівельної діяльності висвітлено у наукових працях як вітчизняни, так і зарубіжних економістів: О.М. Азаряна, Г.І. Варданяна, А. Ван Веле, А.М. Гаджинського, М. Дей, Дж. Келлі, Є.В. Крикавського, А.А. Лігоненко, М. Ліндерса, Л.О. Мазаракі, І.В. Неурова, А.О. Старостіної, Х. Фірона й ін. Дослідженням державних закупівель як засобу регулювання економіки займалися вітчизняні та зарубіжні вчені О. Мельников, В. Міняйло, В. Прядко, Ю. Фалко, Л.Федулова та інші. У середньому обсяги державних

закупівель у розвинутих країнах становлять в рамках від 10% до 25% ВВП [1]. Проте, величина цих закупівель не завжди свідчить про їх ефективність, оскільки даний сектор у кожній країні має свої корупційні складові. Від ефективності здійснення публічних закупівель залежить успішність функціонування як окремого суб'єкта господарювання, так й економіки в цілому. У сучасних умовах господарювання найбільш ефективними способами закупівель для підприємств є відкриті електронні процедури, які обирають більшість підприємств, що прагнуть відповідати світовим стандартам. Відповідно, виникає необхідність подальших наукових досліджень в сфері публічних закупівель й актуалізується питання їх оптимізації в електронній системі із метою забезпечення українських підприємств якісними товарами та послугами за найкращими цінами. Прозорість ведення господарської діяльності приваблює інвесторів, створює нові можливості для бізнесу, робочі місця для населення та є двигуном економічного зростання країни в цілому.

Метою статті є обґрунтування доцільності та необхідності використання в діяльності підприємств електронних закупівель, що не тільки забезпечує прозорість торгово-закупівельних операцій, але і дозволяє оптимізувати бізнес-процеси та отримувати відчутний економічний ефект у вигляді підвищення рентабельності й скорочення виробничих витрат.

Виклад основного матеріалу. Процес закупівлі є початковою й найважливішою ланкою діяльності більшості організацій, одним з найбільш перспективних напрямів якого є електронні закупівлі. Це не просто новітній спосіб закупівлі, що набирає все більшого поширення на ринках закупівель розвинутих країн, оскільки являє собою процес проходження всіх етапів закупівельного циклу та управління у електронному середовищі, включаючи маркетингові дослідження, визначення кола економічних агентів (потенційних постачальників), процедури придбання, розміщення замовлень, здійснення поставок і оплат за них, бюджетування і планування закупівель (формування бюджету закупівель та його реалізація).

Світ поступово переходить на електронні системи закупівель як в державному, так і в приватному секторі. Відмова від паперу дозволяє не тільки спростити і прискорити процес, але і істотно збільшує прозорість і конкурентність закупівель, допомагає побороти величезну корупцію в цій сфері. Для розуміння змісту поняття «електронні закупівлі» ключовим моментом є саме електронізація процесу закупівлі, а використання електронних засобів передбачається на кожному етапі закупівельного процесу - від визначення вимог, подання пропозицій до здійснення платежів та потенційного управління контрактами у режимі онлайн.

Е-закупівлі, по-перше, дозволяють значно оптимізувати витрати: фінансові, часові, трудові ресурси. І крім того, виявити максимальну кількість ефективних підприємств - постачальників, здатних запропонувати найбільш вигідні умови, що власне і веде до виграшу тендера. Більшість країн, що впровадили електронні системи закупівель, звітують про істотну економію коштів, яка іноді сягає 25%. Підписавши Угоду про Асоціацію з ЄС, Україна взяла на себе зобов'язання виконати ряд вимог, серед яких: стандартизація системи публічних закупівель відповідно до європейських правил, норм та принципів; наближення законодавства України в сфері держзакупівель до Директив ЄС, обов'язковість переходу на електронні закупівлі починаючи з етапів планування та електронного оприлюднення до етапів електронного інвойсування й електронних розрахунків [2].

Найбільш стрімкою та інформаційно відомою ініціативою на сьогодні в Україні є створена унікальна автономна система електронних торгів «ProZorro». Застосування системи регулюється Законом України «Про державні закупівлі» від 25.12.2015 року [3]. Законодавство про публічні закупівлі зобов'язує державний сектор здійснювати закупівлі, особливо значної вартості, шляхом проведення конкурсних торгів на умовах, що забезпечують оптимальну конкуренцію. Метою створення проекту є викорінення корупції, досягнення максимальної прозорості і конкурентності в здійсненні державних закупівель шляхом впровадження системи електронних закупівель. Світова спільнота

оцінила продукт українських ІТ-спеціалістів – систему електронних закупівель ProZorro у 2016 році нагородами World Procurement Awards у Лондоні та Open Government Awards в Парижі. Відповідно до інформації, яку надає суспільству Міністерство економічного розвитку та торгівлі, станом на 8 вересня 2016 року держава заощадила понад 3,64 млрд. грн. бюджетних коштів [4]. У травні 2016 року Україна приєдналася до Угоди СОТ про державні закупівлі (GPA – Agreement on Government Procurement), що відкриває українським компаніям ринки державних закупівель 45 країн-учасниць, серед яких Канада, США, Південна Корея, Сінгапур, Тайвань, Японія та ін. Загальний ринок оцінюється у 1,7 трлн доларів [5].

Перехід до електронних закупівель є кроком у майбутнє, який допоможе розвинути здорову, чесну конкуренцію, створити відкриту та прозору систему торгів та піде на користь всім представникам бізнесу. Система «ProZorro» відрізняється інноваційністю та зручністю в використанні. Відтепер через електронну систему до участі в публічних тендерах мають доступ не лише окремі учасники, а будь-які підприємці. Крім того, учасники мають безперешкодний доступ не лише до інформації про тендери та можливість ознайомлення з тендерною документацією, а й, що головне, подавати on-line запитання, вимоги, скарги замовнику тендера щодо протиріч у тендерній документації, прохання надати пояснення чи внести відповідні зміни до тендерної документації. У вільному доступі є вся історія закупівельного процесу – від планування закупівель до укладення договорів за кожним окремим замовником [6].

Добре зарекомендувала себе система електронних торгів «ProZorro» в якості оптимальної основи для забезпечення державних потреб. Електронні закупівлі стали застосовуватися для організації постачання комерційними структурами [7].

Фактично електронна закупівля - це новітній сучасний спосіб закупівлі, який представляє собою процедуру проведення конкурсної закупівлі товарів, що здійснюється на базі електронного майданчику і застосовується у випадках,

коли предметом закупівлі є стандартні товари (роботи, послуги), пропонувані певною кількістю постачальників на ринку, а ціна товару (роботи, послуги) є одним з вирішальних чинників у виборі переможця.

Основні переваги електронних закупівель: скорочення витрат часу на проведення, аналіз і контроль закупівель; економія за рахунок повної прозорості торгово-закупівельної діяльності, мінімізації цінових змов, виключення фінансових махінацій в процесі закупівель; висока конкуренція, можливість обрати більш якісний товар або послугу за менші гроші; оптимізація трудових витрат за рахунок автоматизації. Проте проведення е-торгів несе певні переваги й для постачальників, а саме: розширення ринків збуту без обмежень в географії; доступ до найбільших закупівель; спрощення всіх етапів торгово-закупівельної діяльності за рахунок автоматизації; оптимізація витрат; оперативність отримання інформації про проведення торгів [8].

Сьогодні в Україні запущено Сайт електронної закупівлі Rialto - ресурс, що надає тендер на закупівлю товарів [9]. В основі Rialto лежать принципи електронної системи державних закупівель ProZorro, яка за 2 роки роботи показала свою беззастережну ефективність в державному секторі роботи. Завдяки використанню ProZorro було зекономлено понад 24 млрд. бюджетних коштів, і понад 103 900 підприємців відкрили для себе новий ринок збуту [7]. До ефективності цієї моделі проявили інтерес учасники великого бізнесу. Проведення комерційних тендерів стало однією з основних причин появи Rialto. Електронні майданчики, які свого часу спільно з державою дали старт ProZorro, об'єднали свої зусилля і створили аналогічний проект, націлений вже виключно на бізнес сферу. Основне завдання даного сайту - надати тендер на закупівлю товарів у відкритій системі комерційних закупівель. Технологія системи Rialto за аналогією з системою ProZorro має дві основні складові - це Центральна база даних і електронні майданчики (рис.1).

Майданчики представляють собою робочий інструмент для замовників і постачальників, на них створюються тендери, публікуються заплановані закупівлі, подаються пропозиції на участь в тендері та інше. Електронні

торговельні майданчики пропонують клієнтам найкращий сервіс, надають необхідну підтримку та допомогу, відповідають на всі запитання клієнтів.

Принципи комерційної закупівлі на сайті електронної закупівлі Rialto регламентовані - всі гравці беруть участь за єдиними правилами і тарифами; будь-який постачальник має доступ до всіх тендерів; пропозиції учасників є закритими до електронного аукціону, що забезпечує чесну конкуренцію і прозорий вибір переможця.

Рисунок 1. Структура системи електронної закупівлі Rialto

Будь-яка компанія, що має готовність проводити свої закупівлі відкрито, може вільно приєднатися до проекту. Система відкрита для співпраці з новими майданчиками, розроблений API (Application Programming Interface) для технічної інтеграції. Сайт електронної закупівлі публікує результати усіх проведених тендерів, починаючи від переможця аукціону і закінчуючи самим підписанням контракту.

Використання сучасної електронних засобів платформи Rialto надає істотні переваги підприємствам-закупівельникам в порівнянні з традиційними способами проведення закупівель, головні з яких: операційна ефективність

(процес закупівлі і вибору постачальника стандартизований і зрозумілий як співробітникам відділу закупівель, так і керівникам); безкоштовне використання (для замовника проведення закупівель є безкоштовним процесом); лояльність постачальників (публікація в інтернет-сервісі всієї інформації, що стосується тендерів, підвищує довіру постачальників і мотивує їх брати участь в тендерах замовників); конкурентні торги (доступ до всіх тендерів можливий з усіх майданчиків Rialto, що забезпечує достатню кількість учасників в кожному тендері); економія бюджету (зменшення витрат завдяки вибору найбільш економічно вигідного постачальника по кожному тендеру); електронне рішення (зручність і простота інтерфейсів майданчиків, широкі функціональні можливості, доступ з будь-яких пристроїв, безпека і відсутність громіздкої паперової документації); широка підтримка клієнтів (майданчики забезпечують повний сервіс - консультацію на будь-якому етапі тендера, технічну підтримку і навчання, додаткові інструменти і сервіси, що дозволяють ефективно планувати закупівельний процес й контролювати наявність коштів, поставок, запасів.

Запровадження електронних закупівель надає не менш важливіші переваги підприємствам-постачальникам, а саме – прозорий вибір переможця (замовник обирає найбільш економічно вигідну пропозицію електронного аукціону); чесна конкуренція постачальників (тендери на закупівлю товарів виділяються своєю чесністю, оскільки доступ до тендерів всіх замовників можливий з будь-якого майданчика системи); єдині тарифи (вартість участі в тендерах однакова для всіх учасників); великий ринок збуту (отримання нових клієнтів без витрат на маркетинг); електронні торги (зручні і прості інтерфейси майданчиків системи, широкі функціональні можливості, доступ з будь-яких пристроїв, безпека і відсутність паперової документації); підтримка користувачів (майданчики забезпечують повний сервіс - консультацію на будь-якому етапі тендера, технічну підтримку і навчання) [10].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Електронні закупівлі давно стали не тільки зручним та ефективним інструментом для державних

підприємств, але й трендом для успішних комерційних підприємств. Україна, як один із основних учасників економічного процесу, робить рішучі кроки у реформуванні системи публічних закупівель (підписання Асоціації з ЄС, прийняття нового Закону "Про публічні закупівлі", впровадження електронної системи ProZorro). Взаємне відкриття ринків державних закупівель у рамках ГРА має дати новий поштовх для підвищення прозорості, конкуренції на ринку та отримання найкращих умов ведення бізнесу. Для тих суб'єктів економіки, хто впроваджує електронні закупівлі вже зараз, вони стають головним кроком на шляху до оптимізації бізнес-процесів, і як наслідок - до успішного і ефективного ведення бізнесу. Але не можливо розглядати процедуру проведення електронного тендеру відокремлено від всього бізнес-процесу, що починається з аналізу потреб підприємства і закінчується використанням закуплених товарів і послуг, тому підприємствам необхідно дотримуватися концепції «розумні закупівлі», яка передбачає поєднання трьох складових: планування, управління та оптимізація. Використання такої методології дозволить оптимально використовувати ресурси та спрямовувати їх у пріоритетні напрями.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Publicprocurementin a nutshell URL: <http://ec.europa.eu/trade/policy/accessing-markets/public-procurement>
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page5
3. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII/ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/922-19>
4. Аналіз показників системи ProZorro. URL: <http://bi.prozorro.org/sense/app/-fba3f2f2-cf55-40a0-a79f-b74f5ce947c2/sheet/HbXjQep/state/analysis>

5. Мартинович Д. Є. Аналіз ефективності публічних закупівель як інструменту державної допомоги//Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 18. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/18_2016/15.pdf
6. Мельник І. Публічні закупівлі: поради для учасників. URL: http://bz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/BZ009446
7. Система публічних електронних закупівель ProZorro. Офіційний сайт. URL: <https://prozorro.gov.ua/>
8. Чернюк О. Коммерческие онлайн-закупки в деталях: в чем польза для бизнеса? URL: http://www.prostobiz.ua/biznes/upravlenie_biznesom/stati/
9. Відкрита система комерційних закупівель Rialto. Офіційний сайт. URL: <https://rialtotenders.com.ua/about>
10. Rialto – сайт електронної закупки. URL: <https://www.servicexpert.net/-2016/11/10/rialto>
11. Інформаційний ресурс infobox.prozorro.org. URL: <http://infobox.prozorro.org/>
12. Про затвердження Порядку функціонування електронної системи закупівель та проведення авторизації електронних майданчиків. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.02.2016 р. №166. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/166-2016-%D0%BF>
13. Мельников О. Оптимізація процедур проведення конкурсних торгів / О. Міняйло // Ефективність державного управління. – 2012. – № 30. – С. 422– 430.
14. Прядко В.В. Система державних закупівель: фінансовий аспект / В.В. Прядко, К.Є. Крищенко // Ефективна економіка. – 2013. – № 5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2003>
15. Фалко Ю.В. Організація державних закупівель: зарубіжний досвід та практика України / Ю.В. Фалко // Університетські наукові записки. – 2014. – №1 (49). – С. 261– 269.
16. Федулова Л.І. Державні закупівлі як засіб стимулювання інноваційної діяльності / Л.І. Федулова // Стратегічні пріоритети. – 2011. – № 3 (20). – С. 69 – 75.